

POSTANOWIENIE

Dnia 12 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Wiak (przewodniczący)

SSN Jacek Widło (sprawozdawca)

Marek Józef Totleben (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z wniosku S. B.

z udziałem T. B., K. T., B. B., H. B. i M. B.

o stwierdzenie nabycia praw do spadku po S. B. i S. B.

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 12 stycznia 2021 r.,

skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego od wyroku Sądu Rejonowego w T. z dnia 17 kwietnia 2014 r., sygn. akt I Ns (...),

- 1. uchyla zaskarżone postanowienie w części w zakresie punktu drugiego, stwierdzającego nabycie praw do spadku po S. B., i przekazuje sprawę w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w T.;**
- 2. znosi wzajemnie koszty postępowania ze skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Pismem z 14 sierpnia 2013 r. S. B. złożył w Sądzie Rejonowym w T. wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po S. B. zmarłej 8 października 2010 r. i S. B. zmarłym 27 lipca 2012 r. Podał przy tym, że w skład spadku wchodzi m.in. gospodarstwo rolne położone we wsi C., grunty, maszyny rolnicze, samochód, itp., a spadkodawcy nie pozostawili testamentu.

Na rozprawie 10 grudnia 2013 r. syn S. B. – T. B. złożył do akt sprawy dokument z 28 czerwca 2012 r. zawierający rozporządzenie przez jego ojca

majątkiem na wypadek śmierci, posiadający cechy testamentu alograficznego: protokół zawierający oświadczenie S. B. złożone przez niego 28 czerwca 2012 r. w obecności Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w T. – B. D. oraz świadków Z. W. i S. S.. Zgodnie z jego treścią, spadkodawca oświadczył ustnie swoją wolę powołania do całego spadku syna T. B.. Sporządzony z czynności protokół został podpisany również przez S. B..

W dniu 17 kwietnia 2014 r. uczestnik M. B. złożył zapewnienie spadkowe, w którym wskazał m.in., że ani zmarła S. B., ani zmarły S. B., nie sporządzili testamentu, nie było umów o zrzeczenie się dziedziczenia, nikt spadku nie odrzucił. Treść tego zapewnienia potwierdził T. B.. Wspomniani zostali pouczeni o odpowiedzialności karnej. Równocześnie oświadczyli oni, że wnoszą o stwierdzenie nabycia spadku w oparciu o przepisy o dziedziczeniu ustawowym.

Postanowieniem z 17 kwietnia 2014 r., I Ns (...), Sąd Rejonowy w T. orzekł, że:

w pkt I – spadek po S. B. na podstawie ustawy nabył jej mąż w 1/4 części oraz dzieci: B. N. (obecnie: B. B.), K. T., T. B. po 3/16 części każde z nich i wnuki: M. B. i S. B. po 3/32 części każdy z nich;

w pkt II – spadek po S. B. na podstawie ustawy nabyły jego dzieci: B. N. (obecnie: B. B.), K. T., T. B. po 1/4 części każde z nich i wnuki: M. B. i S. B. po 1/8 części każdy z nich.

W uzasadnieniu ww. orzeczenia Sąd wskazał m.in., że nabycie spadku po S. B. na podstawie ustawy, a nie testamentu – w związku ze złożeniem w toku postępowania przez uczestnika T. B. testamentu sporządzonego 28 czerwca 2012 r. – nastąpiło na skutek omyłki Sądu oraz nieprawdziwych twierdzeń uczestników złożonych na rozprawie, w trakcie której odebrane zostało zapewnienie spadkowe.

Złożona przez T. B. apelacja z 17 kwietnia 2014 r. została odrzucona postanowieniem Sądu Rejonowego w T. z 10 lipca 2014 r., I Ns (...), z uwagi na to, że skarżący nie uzupełnił w zakreślonym terminie jej braków formalnych. W ocenie Sądu, środek zaskarżenia nie zawierał uzasadnienia. T. B. nie zaskarżył ww. postanowienia.

W tej sytuacji, pismem z 5 września 2018 r. skargę nadzwyczajną od prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w T. z 17 kwietnia 2014 r. (I Ns

(...) wywiódł Prokurator Generalny, zaskarżając to orzeczenie w zakresie punktu II, w którym Sąd stwierdził, że spadek po S. B. na podstawie ustawy nabyły jego dzieci: B. N. (obecnie: B. B.), K. T., T. B. po 1/4 części każde z nich i wnuki: M. B. i S. B. po 1/8 części każdy z nich.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2019, poz. 825 ze zm.; dalej: ustawa o SN), Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu postanowieniu:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 64 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 486 ze zm.), takich jak: prawo do własności oraz prawo do dziedziczenia, poprzez orzeczenie w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku bez przeprowadzenia badania testamentu przedłożonego przez T. B. i brak podjęcia przez Sąd orzekający obligatoryjnych czynności, celem ustalenia prawidłowego kręgu spadkobierców po zmarłym S. B., co naruszyło prawo zmarłego do rozporządzenia swoim majątkiem na wypadek śmierci i naruszyło prawo do własności prawidłowo ustalonego kręgu spadkobierców wobec majątku spadkowego;

2. naruszenie w sposób rażący prawa, tj.:

1. prawa procesowego – art. 670 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1575 ze zm.; dalej: k.p.c.), poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na braku przeprowadzenia z urzędu badania, kto jest spadkobiercą i brak otwarcia przez Sąd w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku po S. B. testamentu alograficznego zmarłego i w konsekwencji brak dokonania ustalenia prawidłowego kręgu spadkobierców;

2. prawa materialnego – art. 926 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1740 ze zm.; dalej: k.c.), poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i orzeczenie o nabyciu spadku w porządku ustawowym, pomimo złożenia w toku postępowania spadkowego dokumentu stanowiącego testament alograficzny.

W oparciu o tak sformułowane zarzuty – rozwinięte następnie w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej – działając na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN, Prokurator Generalny wniósł o uchylenie pkt. II zaskarżonego postanowienia

i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w T., I Wydział Cywilny, z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie. Zaskarżone postanowienie podlega uchyleniu w części w zakresie punktu drugiego, stwierdzającego nabycie praw do spadku po S. B., a sprawa zostaje przekazana w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w T..

Należy uznać, że wymogi formalne skargi nadzwyczajnej zostały spełnione.

Zaskarżone postanowienie Sądu Rejonowego w T. (I Ns (...)) zostało wydane 17 kwietnia 2014 r. Apelacja od tego postanowienia została odrzucona postanowieniem z 10 lipca 2014 r., I Ns (...), bowiem Sąd ocenił, iż skarżący nie usunął w określonym terminie jej braków formalnych. Tego zaś postanowienia T. B. nie zaskarżył. W konsekwencji nie nastąpiła kontrola instancyjna rozstrzygnięcia w przedmiocie stwierdzenia spadku po S. B.. Orzeczenie stało się prawomocne i nie można go zmienić w innym trybie, tj. z wykorzystaniem zwykłych lub nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Nie można także zmienić postanowienia w trybie art. 679 k.p.c. Zgodnie z § 1 tego przepisu, dowód, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku. Jednakże osoba, która była uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może tylko wówczas żądać zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mogła powołać w tym postępowaniu, oraz zachowała jednoroczny termin do złożenia wniosku o stosowną zmianę. Po pierwsze, taki wniosek nie został złożony. Po drugie, nawet gdyby stosowny wniosek złożyła osoba zainteresowana zmianą, czyli powołany do dziedziczenia w testamencie S. B. do całości spadku syn zmarłego – T. B., to wniosek ten nie zostałby uwzględniony, gdyż spadkobierca ten

był uczestnikiem postępowania, w którym zapadło niekorzystne dla niego orzeczenie.

Upłynął także termin do wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424⁶ § 1 k.p.c.).

Przechodząc do analizy merytorycznej zarzutów, należy uznać, że w sprawie w sposób oczywisty doszło do rażącego naruszenia przepisów: prawa procesowego, to jest art. 670 k.p.c., przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na braku prawidłowego ustalenia z urzędu kto jest spadkobiercą oraz braku otwarcia i ogłoszenia w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku testamentu sporządzonego przez S. B. 28 czerwca 2012 r. przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego oraz zaniechania dokonania oceny prawnej tego testamentu. Należy uznać także za zasadny zarzut naruszenia w sposób rażący prawa materialnego, to jest art. 926 § 2 k.c., przez jego niewłaściwe zastosowanie i rozstrzygnięcie o nabyciu spadku według porządku ustawowego, pomimo złożenia w toku postępowania spadkowego dokumentu stanowiącego testament alograficzny.

Rozstrzygnięcie według porządku dziedziczenia ustawowego, które jak przyznał Sąd Rejonowy nastąpiło na skutek omyłki, jednak poprzedzonej też złożonym (i niezaprzeczoną przez uczestników postępowania) nieprawdziwym zapewnieniem spadkowym, należy zakwalifikować jako rażące naruszenie zasady demokratycznego państwa prawa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. W demokratycznym państwie prawa nie powinno się ostać postanowienie o stwierdzeniu nabycia praw do spadku, które w sposób oczywiście błędny stwierdza porządek dziedziczenia według przepisów ustawy, a nie na podstawie testamentu, przy braku jakichkolwiek rozważań i oceny jego ważności.

O rażącym charakterze naruszenia prawa świadczą również skutki, jakie ono wywołuje.

Sąd spadku ma obowiązek orzekać w ramach wyznaczonych normami prawa materialnego oraz na podstawie wyników przeprowadzonego postępowania dowodowego (tak uzasadnienia postanowień Sądu Najwyższego: z 26 marca 2019 r., I NSNc 1/19, z 16 listopada 2016 r., I CSK 807/15, z 8 listopada 2012 r., I CSK 163/12 i w powołanych w tym postanowieniu wcześniejszych,

niepublikowanych postanowieniach Sądu Najwyższego z 24 września 2009 r., IV CSK 129/09, i z 9 września 2011 r., I CSK 12/11). W niniejszej sprawie testament został złożony, pomimo tego doszło do rozstrzygnięcia bez wzięcia go pod uwagę.

Sąd dostrzegając na etapie apelacji jej braki, mógł zarówno zawiadomić z urzędu prokuratora o toczącym się postępowaniu (art. 59 k.p.c.) wskazując przyczynę, dla której jego udział w postępowaniu na etapie zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji jest potrzebny albo pouczyć stronę o zasadności ustanowienia profesjonalnego pełnomocnika.

Sprawa rozstrzygnięta z pominięciem oceny złożonego nieotwartego i nieogłoszonego testamentu, narusza autonomię woli testatora, godzi w powagę wymiaru sprawiedliwości, jak również konstytucyjną zasadę demokratycznego państwa prawnego oraz zasady z niej wynikające, tj. zasadę zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego, a także konstytucyjne prawo dziedziczenia i prawo do sądu.

Z tych powodów należy uznać skargę nadzwyczajną za oczywiście uzasadnioną w rozumieniu odpowiednio stosowanych przepisów o skardze kasacyjnej.

Sąd przy ponownym rozpoznaniu sprawy powinien otworzyć i ogłosić testament sporządzony przez S. B. 28 czerwca 2012 r. przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego oraz dokonać oceny prawnej tego testamentu, a następnie odebrać zapewnienia od uczestników postępowania i ponownie orzec w przedmiocie dziedziczenia po zmarłym S. B..

Z tych powodów orzeczono jak na wstępie na podstawie art. 91 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym.

Rozstrzygnięcie o kosztach w postępowaniu przed Sądem Najwyższym uzasadnione jest treścią stosowanego odpowiednio do postępowania w sprawie ze skargi nadzwyczajnej art. 398¹⁸ k.p.c., zgodnie z którym w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka koszty procesu podlegają wzajemnemu zniesieniu, co oznacza, że każda ze stron ponosi koszty związane z jej udziałem w postępowaniu.

